

RIKARDOREN PENTSAERA

Rikardoren pentsamendua nolabait adierazi nahian, ohar sakabanatu hauek prestatu ditut, J. Azurmendiren lanetik hartuak batzu, eta Rikardo beraren lanak irakurtzetik gehienak. R. Arregiren pentsaera politikoaz gehiago jakin nai izanez gero, J. Azurmendik lan sakon bat du *HERRIAREN LEKUKO* liburuaren sorreran.

Goazen harira.

— Hasteko, hau uste dut: Rikardo Arregi ez zen konformista, oso kritikoa zen, birpentsatzailea zen, ez teoriarik ez esanik bapatean onartzen zuena.

Ez zen ortodoxiazalea; nekez ortodoxoa, beraz. «Ortodoxia guztiakin nazkatuta negok» idatzi zion Joxe Azurmendiri.

1968ko maiatzean idatzi zuen hau:

«Ortodoxiaren kateak ari dira hausten eta hori erabat pozgarria da. Gizarte arazoetan ortodoxiak, inobilismoa esan nahi du. Geldiera, burokrazia, kateak, Eskolastikoen erreinua. Maisuak hau esan du eta kito».

Eta urte bereko abuztuan, ironiaz:

«Klero berri bat dugu, eliz-gizon berriak ditugu. Liburu asko irakurri dituztenak eta sozialismoaren «ortodoxiara» heldu direnak. Erabat «zientifiko» izatera iritsi direnak. Gainontzeko guztiak, berrin burua sozialistatzat baldin badaukate ere, engainaturik bizi dira. Sujetibista, burges tiki edo utopiko batzuk besterik ez dira. Hori da materialismo dialektikoaren apaiz berriek diotena. Beroiek bezala behar du sozialista batek, bestela gezurretan ari da, engainamenduan bizi da...».

— Bere buruarekin errebisionista porrokatua dela, idatzi du J. Azurmendik, eta hala uste dut nik ere.

Rikardo ez zen alderdi batetan egoteko gizona. Muga zabalagoak behar zituen. Etiketa politikorik ez du: mirari bat dirudi.

Rikardo ez doa dogmaz dogma. Txillardegik bere garaian salatu zionaren aurka, ez da dogmazalea. Joxe Azurmendiren formulazioan, haren tinkotasuna ez da intolerantzia, haren segurtasuna ez da dogmakeria.

Esan dugu ez zela ortodoxiazalea. Ez abertzaletasunean, ez marxismoan. Belaunaldi berriaren aitzindari zen horretan: topikoak desgiteari ekin zitzaion, demitifikazioa lortu nahi zuen,

Sozialismoa

Rikardoren sozialismoa nolakoa zen?

Ez dago batere garbi. Arazo nazionalaren eta arazo sozialaren artean egin duen lotura edo sintesia, ez da xehetasunez eza-gutzen: baieztapen batzuen bidez bakarrik adieraz genezake.

Gauza pare bat bai, garbi dago:

- nazio zaletasun hutsik ez zuen nahi.
- baina ez eta nazio-arazoa baztertuko duen sozialismo-rik. Horixe salatuko du behin eta berriz: 68ko maiatzean (gogora Paris, gogora batez ere Txekoeslobakia):

«Ortodoxiaren eta burokraziaren kate hauek haustearekin batera abertzaletasunean indartzea da gertaera horien seinalerik nagusienetakoa.

Sozialismoak bere baitan daruma nazioartekotasuna, bainan, zenbait sozialisten iritzian, estatu sozialisten arteko araua nazioartekotasuna denez, honen izenean inperialismorik gogorrena saldu eta ezarri izan da taktikaren eta beharraren izenean».

Eta beste leku batetan:

«Abertzaletasuna eta rebisionismoa, hara hor gure etsaiak», zioen Moskuko irriatiak Txekoeslobakiako gertaerak komentatuz. Ezin zitekeen hobeto mintza. Inperialista batentzat gauzarik okerrrena eta beldurgarriena horixe bait da: mendekoak abertzale bihurtzea. Menderatzailearen abertzalekeria itsuaren aurka, menderatutakoaren abertzaletasun jatorra esnatzea...».

— Rikardoren pentsaera politikoan, hitz klabea hau zitekeen: askatasuna. Askatasunagatik hautatu du sozialismoa.

Rikardoren sozialismoa definitu beharko bagenu, sozialismo humanista, Dubcekenaren antzekotzat joko genuke. Ezkertiar-tasun berri baten alde agertzen da beti Rikardo.

— Txillardegik Rikardogatik *Tierra Vasca* aldizkarian idatzi zuen: «Marxismoaren ortodoxiatik eta espainol trotskismotik hurbil egon zen bolada batez...». Ez dut uste.

Formula askoz aproposagoa iruditzen zait Saizarbitoriarena (*Kultur Deia*): «Oinarritzko abertzaletasun serio eta sakona eta marxismoaren aurrean oso sensible».

Rikardok bere burua belaunaldi berrikotzat jotzen du. Eta hala da izan. Belaunaldi berri honek, haren eritzian, bi ezaugarri ditu: radikaltasuna eta sozialismoa.

Hain zuzen belaunaldi berri honen hasieran munta handiko gertakari bat dago: euskal gazteriak marxismoarekin topo egiten du. Rikardok ere izan du esperientzia hori, berak honela aitortua:

«Neronek ere aitortu behar dut nere bizitzako une bostitzenetakoak, pozez eta bildurrez betetakoak, Marx eta marxistak irakurtzen hasi nintzane-nekoak direla. Uste nuen marxismoa erabat baztertu behar zen zerbait zela, ez zuela baliorik, eta bat batean zenbat gezur esan zizkidaten konturatu nintzen, eta marxistak zenbat eta gehiago irakurri eta orduan eta zabalago egiten zitzaidan mundua, gizona eta historia...» (*Sozialismoa modan dago*).

Baina nola jasoko du marxismo hau?

Birpentsatua, noski.

Badakigu Euskal Herriko marxismoaz nolako tipologia egin zuen, eta zein joera onartzen zuen:

1. — *marxologoak*. Marxengan hasi eta buka. Eskolastikoak dira.
2. — *marxistak bigarren epean*. Euskal esentzialistak. Gero dira marxista.
3. — *sasi marxistak*. Aurreralari eta progresista izateagatik; marxismoaren artean ere ezkerrekoena aukeratzen dute. Hauentzat, marxismoa, justifikazio da.

4. — *marxismoarekiko irekiak*. Jatorrenak. Marx birpentsatu egiten dute hauek, zirkunstantzia konkretuetan. Ez dira dogmatikoak.

Berak, nere ustez, bere burua azken hauen artean ikusiko luke. On derizkiona marxismotik hartuz. Ez du, esaterako, marxismoaren materialismo dialektikoa onartzen. Honela dio:

«...trazendentzian sinesten dugunok ezin deza-kegu onartu materialismoak bere baitan duen inman-entzia hutsa, bertakotasun soila.»

Hau da sozialismoarekiko eta marxismoarekiko Rikardoren jarrera, nere ustetan.

Abertzaletasuna

Esan dugu lehen ere: ez nazioa baztertzen duen sozialismo-rik, eta ez naziozaletasun hutsik nahi du Rikardok. Biak batean bai: «Gu sozialismora abertzaletasunetik heldu gera», zioen hil baino 10 egun lehenago.

Euskal abertzaletasunean topikoak deseginaz, mitoak hautsiz hasi zen. Hortik sortu zitzaizkion etsaiak.

Abertzaletasun klasikoaren edo «zaharraren» aurka altxatu zen. Bi puntutan bereziki:

- euskaldun-fededun binomioaren aurka
- abertzaletasunaren modernutasunik ezaren aurka.

1) Euskaldun-fededun

Binomio honen kontrakoa zen zuzenki «Euskaltzaleen Jaink-koa hil behar dugu» artikulua. Bazirudien euskaltzale izateko kristau behar zela izan, nahitaez. Joera horren kontra altxatzen da Rikardo, kristau bezala eta abertzale bezala: «Jainkoaren ideia euskal kristauok zertan zuzendu behar dugun...» dioenean, bere burua inplikatzan du.

2) Abertzaletasunaren modernutasunik eza

Gehiago kezkatzen du bigarren puntu honek: euskaltzaleta-suna nekazaritzari eta tradizioari lotua zegoen. Aurrera begira beharrean atzera begira zegoen abertzaletasuna.

Hau da gogorki salatzen duena: abertzaletasunak ez zuela integratu, jadanik XIX mendean hasi eta gerra ondoren hainbeste indartu den hiritartzea eta industrietzea. Desfase bat. Herria kalean bizi zen, baina baserria zen eredu.

Rikardok ezin zezakeen jasan euskaldunaren eta baserriarraren identifikazioa. Ezin zezakeen onar Peru Abarka euskaldunen pertsonifikazioa izatea.

Kalea-baserria dikotomia, urte haietan, bizi bizia zen.

Abertzaletasun modernu bat proposatzen zuen Rikardok: euskaltzaletasuna eta sozialismoa elkarrekin ezkonduko zituena, batak bestea menperatu gabe. Honetan ez zen gehiegi definitua. Horregatik, nekez esan dezakegu arazo sozialaren eta arazo nazionalaren artean zer sintesi egingo zukeen gaur hemen.

Joan Mari Torrealdai

RIKARDO, KULTUR ANIMATZAILEAREN EREDU

Laket zait iduritzea (eta permiti bekit amestea) beste giro eta egoera batetan, ikasle bihurritz ingurikatuturiko irakasle zuhur antzo, Euskal Herriko balizko Unibertsitate batetan, edota beste Emmanuel Mounier lez euskal «Esprit» berri bat zuzentzen... Oholdiak jandako Unibertsitateko aulki baten beharrez, gizar-teak gutxietsitako mila aulki izan ditu Rikardok Euskal Herrian zehar. Eta horietatik bat, sei urte luze eta nahastuetan etengabe eramana, Zeruko Argiako politika saila. Presaka, patxadarik gabe, zuzenik makinara jaulkiaz, denbora eta ikaskizunak sakrifikatuz, astero astero eman ditu Arregik bere analisiak. Bere nortasunaren neurria hor agertzen zaigu beste inon baino ederkiago: jarraipena, analisi-joera, sintesi-endarra, didaktismo-ahalmen inbidigarria, «éclat» gabeko ekintza efektiboa. Ez genuen Euskal Herri guztian «Herriak eta Gizonak» politika sail ho-beagorik, ez eta erdal izparringietan ere.

Rikardo ez zen bakardadean, inguruko aide latza ezin jasunik, lan egiten duten horietakoa. Taldean maite zuen lanegitea, kultur animatzaile jator bati dagokion lez, nahiz eta taldekoek lana erraztu beharrean ugaritu egin (aipatutako politika sailean, pasadan, zerbait egina garenokin oroitzen naiz hau esatean).